

ПРОФ. Д-Р МАРИЯ СПАСОВА НА 75 ГОДИНИ

THE 75TH ANNIVERSARY OF PROFESSOR MARIA SPASOVA, PhD

В края на 2021 г. Академичният съвет на Великотърновския университет взема решение проф. д-р Мария Спасова да бъде удостоена с Международната Евтимиевска награда. Отличието е връчено лично от вицепрезидента на Република България на тържествено заседание в навечерието на Деня на народните будители. Наградата се присъжда „за високи научни постижения в областта на медиевистиката, за популяризиране на ролята и мястото на Търновската книжовна школа в духовния живот на православния славянски свят, за преподавателската им работа, за активната дейност в Научноизследователския център „Търновска книжовна школа“, за издигане и утвърждаване на авторитета на Филологическия факултет и на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“.

През настоящата година се навършват 75 години от рождението на проф. Спасова, превърнала се в една от емблемите на научната мисъл във великотърновската Алма матер, което е чудесен повод да бъде направена ретроспекция на творческия път на учения.

Мария Антонова Спасова е родена на 17.11.1947 г. в с. Драгомирово, Великотърновска област. Средно образование завършва в Свищов (1966 г.), а висше („Българска филология“ с втора специалност „История“) – във Великотърновския университет (1972 г.). През 1973 г. е избрана за асистент по старобългарски език във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, през 1979 г. – за старши асистент, а през 1988 г. – за главен асистент. От 1976 г. до 1977 г. и през 1989 г. е лектор по български език, литература и култура в Катедрата по славянска филология при Филологическия факултет на Львовския държавен университет „Иван Франко“, гр. Львов, Украйна. През 1983 г. специализира славистика в Института по славянознание и балканистика към Руската академия на науките в Москва при проф. Р. М. Цейтлин, а през 1980 г., 1986 – 1987 г. и 1992 г. изучава чешки, английски и гръцки език и култура в Прага, Солун и Института за чуждестранни студенти „Г. А. Насър“. Дисертация на тема „Славянският превод на 16-те слова на Григорий Богослов. Текстологични и лексикални проблеми“ защитава през 1994 г. През 1998 г. е избрана за доцент във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“. От 2000 г. до 2004 г. е лектор по български език, литература и култура към Катедрата по славянска филология в Московския държавен университет „М.В. Ломоносов“, Москва, Русия. В периода 1999 – 2002 г. е ръководител на Катедрата за класически и източни езици, а от 2004 г. до 2009 г. – на Катедрата по обща лингвистика и старобългаристика при Филологическия факултет на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“. През 2011 г. е избрана за професор по старобългарски език във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“. През 2012 г. проф. Спасова е удостоена от кмета на гр. Велико Търново със специална грамота за особени заслуги в професионалната и в обществената дейност.

М. Спасова е автор на 17 книги, на около 120 статии и студии, на десетки преводи от старобългарски на съвременен български език, на рецензии и обзори за важни научни събития и славистични трудове. Съавтор е на христоматии по история на българския език, както и на учебници и помагала по съвременен български език за чуждестранни слависти и българисти.

Голяма част от проучванията са посветени на словата на Григорий Богослов и на съчиненията на Григорий Цамблак: „Похвалне слово Григория Цамблака на соборі в Констанці і традиції

Тирновської літературної школи (Проблеми стилю і мови)“ (1978 г.), „Към лексикалната характеристика на старобългарския и среднобългарския превод на хомилията за Петдесетница от Григорий Богослов“ (1992 г.), „Към въпроса за значението на *хрѣвъръ*, *чръта* и *прѣложение кънигъ* в препис от преславския превод на словата на Григорий Богослов“, „Лексикални промени в книжовния български език през периода X – XIV в. (Въз основа на съпоставката между старобългарския и среднобългарския превод на *Oratio I* от Григорий Назиански“, „Старобългарският и среднобългарският превод на словата на Григорий Богослов. Археографски бележки“ (1994 г.), „Откъсите от слова на Григорий Богослов от Симеоновия сборник (по преписа от 1073 г.). Текстологични и лексикални проблеми“ (1995 г.), „Химнографските части в *Слово на Успение Богородично* от Григорий Цамблак“ (1996 г.), „Влияние на говоримия български език от XIV в. върху лексиката на Цамблаковите проповеди“, „Още веднъж за Цамблаковото *въсѣ древнѣа оупразнивь* от „Похвално слово за Евтимий“ (1997 г.), „Производните съществителни за лица в проповедите на Григорий Цамблак“ (2002 г.), „Текстологичната история на славянския превод на „Надгробно слово за Василий Велики“ от Григорий Богослов (В търсене на типология при лексикалната характеристика на *основен* превод, *редактиран* превод, *втори* превод)“ (част I – 2008 г., част II – 2011 г.), „Слово за покойниците“ от Григорий Цамблак“ (2013 г.), „Мотивът възраждане на живота през пролетта в народната песен *Що ми е мило и драго, че се е пролет пукнала и в Oratio XLIV* на св. Григорий Богослов“ (2015 г.), „Източници за речта на Григорий Цамблак пред църковния събор в Констанц“ (2016 г.), „Децата в Книгата Григорий Цамблак – божествен промисъл и святост“ (2020 г.) и др.

Монографията „Сложните думи в съчиненията на Григорий Цамблак“ (1999 г.) проучва около 600 композита, ексцерпирани от 24 Цамблакови творби. Изследвани са същността, семантиката и структурата на сложните думи в славянските езици и в съчиненията на Цамблак, тяхната словообразователна и морфематична характеристика. Всяка дума е представена в отделна речникова статия, състояща се от лексикално-граматическата характеристика, фреквентност, илюстративен и съпоставителен материал. Сложните думи от съчиненията на Гр. Цамблак са съпоставени с тези от произведенията на други български писатели и от преводната книжнина в периода X–XIV век. В приложението към книгата са изработени и списъци на срещащите се *composita* в хомилията на Григорий Богослов, което дава възможност за съпоставка на жанрово еднакви текстове. Наблюденията на автора са, че по отношение на сложните думи среднобългарският превод на словата на Гр. Богослов показва голяма близост със съчиненията на Гр. Цамблак. Достига се до извода, че през XIV в. се разширява композицията като словообразователен способ, като едновременно с това се обогатяват структурните типове на сложните думи, засвидетелствани в класическите старобългарски паметници. Опровергава се традиционното становище, че употребата на *composita* в творбите на Цамблак е езиково излишество, което прави стила му претрупан и неразбираем. В същностната характеристика на българския език е заложена склонност към употреба и развитие на категорията на сложните думи и те едва ли са изкуствено внесени в произведения на хомилиятния жанр, предимно речево изявен и притежаващ широка аудитория.

През 2014 г. проф. М. Спасова издава един от най-интересните средновековни български ръкописи – „16 слова на св. Григорий Богослов (фототипно издание на ръкопис НБКМ 674)“. Книгата дава възможност да се извършат наблюдения върху работата на южнославянските книжовници през XIV век по сверяване, коригиране и редактиране на старите славянски преводи и да се направят изводи за рецепцията на ранните славянски преводи в сръбската ръкописна практика. Не по-малко важна е и палеографската стойност на ръкописа – орнаментиката в неовизантийски стил от геометрично-растителен тип е пестелива, но е изпълнена прецизно и професионално, а характерните особености на почерка на преписвача Първослав биха могли да помогнат за идентифициране и на други преписи, които са негово дело. Сравнението на всяка една омилия с гръцкия текст и със славянския ѝ превод по български, руски и сръбски ръкописи позволява да бъде коригирана погрешната номерация на листовите в ръкописа, останала незабелязана от изследвачите преди М. Спасова.

Голям е интересът на учения към Учителното евангелие на К. Преславски и среднобългарското Учително евангелие от 1343 г., смятано преди това за руски книжовен паметник: „Евангел-

ските цитати в среднобългарското Учительно евангелие и проблемът за редакциите на славянския превод на Евангелието“, „Цитатите от Псалтира в Учительното евангелие от 1343 г. и проблемите около славянския превод на Библията“ (2003 г.), „Лексикални особености на славянския евангелски превод в Учительното евангелие от 1343 г.“, „Руски препис от ранния превод на поучението за блудния син и проблемът за състава на Учительното евангелие на Константин Преславски“ (2004 г.), „Редки и диалектни думи в среднобългарското Учительно евангелие от 1343 г.“ (2005 г.), „Изповедна молитва в Учительното евангелие от 1343 г.“ (2006 г.), „Кое Учительно евангелие е преведено от Константин Преславски (За формалната логика и за логиката на фактите)“ (2007 г.), „Архаичен превод на кратък вариант на поучението за *Неделята на блудния син*“ (2010 г.), „Старобългарският хомилиар, съхранен в български, руски и сръбски ръкописи от XII–XVI в.“ (2012 г.), „Неизвестен препис на беседа 45 и беседа 47 от старобългарското на Константин Преславски“ (2014 г.), „Български препис на беседа 2 от Учительното евангелие на Константин Преславски“ (2015 г.), „Беседа 1 от Учительното евангелие на Константин Преславски в славянската ръкописна традиция“ (2016 г.). М. Спасова очертава корпуса от текстове, съставляващи старобългарския хомилиар, както и етапите на неговото формиране и достига до извода, че съществуват два хомилиара – ранен (предпреславски), включващ кратки календарни проповеди, и преславски – *Учительното евангелие*, преведено от Константин Преславски.

Не по-малък е интересът на проф. Спасова към текста и на редица други средновековни български текстове: Свищовския сборник от XVI в. („Свищовски сборник от XVI в.“, 1972 г.), „За буквите“ на Черноризец Храбър („Об одном интересном моменте в неисследованном списке сочинения Черноризца Храбра *О письменъхъ*“, 1978 г.), Народното житие на Иван Рилски („Народно ли е Народното (Безименното) житие на св. Иван Рилски?“, 1998 г.), Похвално слово за Кирил и Методий („Към въпроса за първоначалния текст и авторството на Похвално слово за Кирил и Методий“, 1996 г.), „История на юдейската война“ от Йосиф Флавий („За старобългарския превод на „История на юдейската война“ от Йосиф Флавий“, в съавторство с Пл. Павлов, 1998 г.), Оксфордското евангелие („Оксфордското евангелие от 1429 г. и въпросът за кодификацията на славянския евангелски превод при Патриарх Евтимий Търновски“, 2005 г.), Посланието на Дионисий Александрийски („Неизвестен славянски превод на правило *ѧ* и *Ѣ* от Посланието на Дионисий Александрийски“, 2012 г.), Словата на Атанасий Александрийски („Славянският превод Слова на Великую пятницу Афанасия Александрийского в книжной практике южных и восточных славян“, 2012 г.), Словата на Йоан Златоуст („Преписване, поправяне, редактиране и сверка на славянския превод на три Златоустови великопостни слова“ (2006 г., в съавторство с У. Федер), „Славянският превод на Слово за Връбница (Цветница) от Йоан Златоуст и проблемът за късните славянски преписи като достоверно свидетелство за архетипа на превода“ (2010 г.), „Поучение за четвъртата неделя на Великия пост“ от Йоан Златоуст (Езикът на превода като показател за *времето* на превеждане)“ (2010 г.), „Copying, Copy Editing, Editing and Recollating Three Chrysostomian Lenten Homilies in Slavonic“ (2010 г., в съавторство с У. Федер), „Лексикални варианти в старобългарския и в среднобългарския превод на Златоустовото слово *In illud: Collegerunt Judaei*“ (2013 г.) и мн. др. (вж. напр. „Към въпроса за славянския превод на *Лѣтописецъ въ кратцѣ на патриарх Никифор*“ (1993 г.), „Клонки от „родословното дърво“ на някои старобългарски съчинения“ (2008 г.), „Езикови особености на превода в откъс от българско ръкописно евангелие от XIII век“ (2010 г.), „Торжественник конца XV – начала XVI века из собрания Национального архива Республики Карелия“ (2014 г., в съавторство с А. Пигин), „Проблеми на проучването на славянския Торжественник върху примери от преводни и оригинални текстове в МДА 48“ (2015 г.), „Славянският превод на словото на Патриарх Филотей Кокин „На вси светии“ – проблеми на рецепцията“ (2016 г., в съавторство с И. Христов), „Два неизследвани преписа на *Admonitiones spirituales* от състава на Златоуструй (Към въпроса за първоначалния превод на словото)“ (2019 г.), „Беседа 2 от Златоустовия Шестоднев в Зогр. № 19“, „Беседа 11 от Златоустовия Шестоднев в Зогр. № 19 от Библиотеката на Зографския манастир“, „Самая ранняя версия славянского перевода *De Anastasiā patriciā* в сербском списке XIV века“ (2020 г.), „Избрано от Шестодневника Златоустаго“ (Извлечения от беседа

3 и беседа 4 на Златоустовия Шестоднев в Хил489)“ (2021 г.), „Слова „следопыты“ при атрибуции ранних староболгарских переводов“ (2022 г.).

С описа си „Български преписи в Лвовските ръкописни фондове“ (1983 г.) М. Спасова въвежда в научно обращение още 29 ръкописа, съдържащи съчинения на Евтимий Търновски, Григорий Цамблак, Киприан, Климент Охридски, Презвитер Козма, Черноризец Храбър.

В излязлата през 2007 г. книга „Сказание за железния кръст“ и епохата на цар Симеон“ (в съавторство с А. Калоянов и Т. Моллов) М. Спасова е автор на главата за езиковите особености на Сказанието и на превода му на съвременен български език. Задълбочено са изследвани фонетичните, правописните, морфосинтактичните, лексикално-семантичните особености на текста, отбелязани са факти, даващи основание да се предположи съществуването на глаголически протопревод. Характеристиката на устойчивите словосъчетания, речевите конструкции, фразеологизмите и поговорките също недвусмислено сочат, че езикът на Сказанието е български, цикълът е хомогенен, възникнал е като цялостен текст и не е резултат на компилация или постепенни натрупвания. Подробният анализ на лексиката (гърцизми, хапакси, редки думи, сложни думи, словообразователни синоними, лексикални синоними) дава основание за извода, че „Сказание за железния кръст“ възниква в Преславското книжовно средище. Много е вероятно то да е дело на пряк Кирило-Методиев ученик или на преславски книжовник, който прилага старата книжовна норма и използва архаични езикови елементи наред с иновационните. Преводът на Сказанието е изключително прецизен, снабден е с обяснителни бележки и е надеждна основа за проучвания от широк кръг учени медиевисти.

Друг кръг публикации на проф. М. Спасова са ценен принос към изясняването на дискуссионни въпроси, свързани с историческата граматика, с историческата лексикология, с историята на българския книжовен език: „Аналогични моменти в развоя на бъдеще време в български и английски език“ (1985 г., в съавторство с Хр. Грънчаров), „Scriptio continua и ролята на един предлог“ (1989 г.), „Към въпроса за възникването на членната форма в българския език“ (1994 г.), „Три фразеологични калки от гръцки и развитието им в българския език“ (2001 г.), „За значението на вѹтии в историята на българския език“ (2001 г.), „Многократните преводи и проблемите на историческата лексикология“ (2012 г.) и др. Дори и най-кратките публикации по посочената проблематика съдържат решения на нерешени векове наред въпроси в славистиката. Например в статията „Тригльвнз – sensus ignotus?“ (2010) е установено значението на прилагателното име тригльвнз, *haxax legomenon* от Троянската повест от XIV в. В житието на Стефан Триглийски от Стишния пролог проф. Спасова открива топонима Триглия и така словосъчетанието *вино тригльвно* вече не е с неясно значение, както е отбелязвано повече от век и половина в лексикографските справочници.

Специално внимание заслужават и публикациите, които въз основа на комплексен историко-филологически анализ на литературни творби, епиграфски паметници, приписки и други текстове, съдържащи сведения за българската история, преосмислят и ревизират становища, приемани почти безкритично и често смятани за азбучна истина в историческата и филологическата наука: „Към въпроса за местоположението на Теодосиевия манастир“ (1985 г.), „Османската експанзия на Балканите, отразена в книжовните паметници от XIV–XV в.“ (1992 г.), „За значението на житъница от Крепчанския недатиран надпис“ (1997 г.), „Още веднъж за похвалата на цар Симеон“ (1998 г.), „Кога се е състояла Клокотнишката битка“ (2003 г.), „Исторически и квазиисторически подход при тълкуването на сведенията за преводаческата дейност на славянските първоучители по време на моравско-панонската им мисия“ (2005 г.), „На коя дата и през кой месец се е провел Преславският събор от 893 година“ (2005 г.), „Приписката за стареца Йоан и проблемът за Атонската редакция на старобългарските книги“ (2007 г.), „Замена глаголицы кириллицей – дело книжника или государственнй акт культурного правителя?“ (2007 г.), „Къде са отишли...“ или „Откъде са дошли парорийските ръкописи?“ (2008 г.), „Приписка с името на книжовника Дионисий в български ръкопис от 1355/1365 г.“ (2009 г.), „Исторически свидетелства в текстове от XIV–XVI век за избитите след 1393 г. сто и десет търновски първенци“ (2011 г., в съавторство с А. Калоянов), „Атонската Света гора и дейността на българските книжовници от XIII век“ (2015 г.) и др.

Приносните моменти и новите тези в посочените изследвания са изключително много, ето някои от тях: проф. Спасова открива културно-исторически, църковно-богословски и литературно-езикови основания дейността на стареца Йоан на Атон да се отнесе към XIII, а не към XIV век, както традиционно се приема, и въвежда термина *предевтимиевски (теодосиевски) и евтимиевски* етап от развитието на преводаческата и преписваческата дейност на българските книжовници; парорийските ръкописи следва да се свържат с Кефаларево, манастирът там не е днешният Килифаревски, а се е намирал най-вероятно в околностите на Месемврия в посока Странджа (теза, която днес намира все по-силна подкрепа сред изследвачите); Клокотнишката битка се е провела през 1229 г., а не през 1230 г.; първите славянски преводи братята Кирил и Методий извършват още във Византия, а при пътуването си до Константинопол през 882 г. (с кораб, за да вземе пазещите се там кодекси) Методий оставя във византийската столица свещеник и дякон, които да продължат преводното дело; смяната на глаголицата с кирилица е извършено с държавнически указ на цар Симеон към края на неговото царуване и кирилицата не е индивидуално дело на Климент Охридски; значението на житъница в Крепчанския недатиран надпис от началото на X век не е ‘хамбар; вместилище за зърнени храни’ а е ‘живелище, място за пребиваване’, което в много по-голяма степен кореспондира със съдържанието на епиграфския паметник; в Бориловия синодик се съдържат имената на 20 от 110 избити от Баязид търновски първенци след превземането на българската столица; много е възможно книжовникът Дионисий Дивни от кефаларевския скрипторий да е извършил среднобългарския превод на осем от словата на Григорий Богослов.

През периода 2008 – 2014 г. проф. М. Спасова в съавторство с проф. Г. Петков осъществява мащабното като замисъл и респектиращото като резултат 12-томно издание на търновската редакция на Стишния пролог („Търновската редакция на Стишния пролог. Текстовете. Лексикален индекс“. Т. I – XII. Пловдив, 2008 – 2014 г., общо 4890 страници). Това е значим труд във филологическата наука, веднага влязъл в научно обращение и вече многократно цитиран, който и занапред ще е основа за текстологични проучвания на средновековните български текстове. На изключително богатата лексика на Стишния пролог, на отделни мотиви от него и на някои граматични проблеми са посветени и редица статии: „Няколко редки и диалектни думи в славянския превод на Стишния пролог (върху материал от проложните текстове за месец септември)“ (2009 г.), „Търновската редакция на Стишния пролог и езиковите среднобългарски иновации на граматично и лексикално равнище“ (2011 г.), „Слово и образ (Реалии между словесното описание на някои светци в житията им от Стишния пролог и техните образи върху иконите)“ (2011 г.), „Мотивът вграждане в Прѣставленіе ст҃го е҃уліста ѿванна б҃госл҃ва от Търновската редакция на Стишния пролог“ (2015 г.), „Производни съществителни със суфикс -išt(e) в Търновската редакция на Стишния пролог“ (2016 г.).

През 2019 г. излиза монографията на проф. Спасова „Книгата Григорий Цамблак“. Трудът се състои от пространна уводна студия, дипломатично наборно издание на славянския текст и превод на съвременен български език, снабден с подробни бележки, на Речта на Григорий Цамблак пред събора в Констанц и на 18-те слова на книжовника от посочения корпус с текстове. В уводната студия са решени редица спорни въпроси в славистиката, свързани с личността и делото на авторитетния български средновековен книжовник, оригиналният старобългарски текст е възпроизведен изключително прецизно, а преводите на словата са образец на преводаческото изкуство. Благодарение на десетилетния труд на проф. Спасова славистичният свят вече има възможност да се запознае с представените текстове на Григорий Цамблак, съперничаещи си по език и стил дори с произведенията на Евтимий Търновски.

През 2020 г. проф. Спасова в съавторство с Иван Христов издава книгата „Патриарх Филотей (Кокин). Слово в Неделята на всички светии. Editio princeps“. Трудът се състои от уводна студия, издание на старобългарския текст с паралелен гръцки текст, старобългарско-гръцки и гръцко-старобългарски индекси. Текстът на словото е изключително ценно свидетелство за състоянието на българския език през XIV в., за културно-историческите процеси в християнския свят и за развитието на богословските идеи през епохата. Изказано е предположението, че преводачът на словото е или лично Патриарх Евтимий, или друг търновски книжовник.

На проф. Спасова дължим и вещите преводи на съвременен български език на още редица произведения от старата българска книжнина: *Пространно житие на Ромил Видински* от Григорий Доброписец, *Пространно житие на Иларион Мъгленски* от Патриарх Евтимий, *Мъчение на Юлиания*, *Пространно житие на Яков Черноризец*, *Пространно житие на Теодосий Търновски* от патриарх Калист (в съавторство с Кл. Иванова, 1986), из *Християнска топография* на Козма Индикоплевс, *Слово за светите имена в Ерусалим*, Описание на светите места в Палестина от Арсений Солунски (1992), *Слово за божествените тайни* от Григорий Цамблак (1994), *Похвално слово за отците от Констанцкия събор* от Григорий Цамблак (1995), *Слово за пресветлото Рождество на Исуса Христа* от Григорий Богослов (1995), *Похвално слово за светите и върховни апостоли Петър и Павел от Григорий, монах и презвитер* от Григорий Цамблак, *Похвално слово за преподобните отци* от Григорий Цамблак (2009), *Похвално слово за отците в Констанцкия събор* от Григорий Цамблак (2010), *Слово на Пасха* от Св. Григорий Богослов (2010), *Слово за Връбница* от Григорий Цамблак (2016) и др. М. Спасова следва принципа да се превежда старият превод, а не гръцкият му оригинал, защото само така може да се проследи развитието на българския език, да се открие екзегетичната, езикова и стилова култура на старите преводачи.

Едни от най-новите изследвания на учения са посветени на текстове, съдържащи се в изключително ценен книжовен паметник – сръбския минейно-триоден панигирик *НИМ24* от средата на XIV век, Национален исторически музей, София, препис от български антиграф, съхранил част от архаичните особености на протопревода и съдържащ както морфологично-синтактични черти, присъщи за Кирило-Методиевите преводи, така и преславски граматически особености: „Нови щрихи към текстовата история на старобългарския превод на Слово за отсичане на главата на Йоан Кръстител“ (2017 г.), „Второ слово на Рождество Христово в ръкопис НИМ24 – компилативен превод на Йоан Екзарх“ (в съавторство с К. Димитров, 2017 г.), „Неизвестен архаичен превод на слово 5 от Лествицата на Йоан Синайски в сръбски ръкопис от XIV век“, „Лексикална характеристика на неизвестен архаичен превод на слово 5 от Лествицата на Йоан Синайски в сръбски ръкопис от XIV век (Към въпроса за авторството на превода)“, „Грамматическите архаизми и редките думи като показател за първообраза на текст (Непроучен сръбски препис на Слово за Рождество на Йоан Предтеча, считано за вероятна творба на Климент Охридски)“ (2018 г.), „Характеристика на езика Деяния апостола Фомы в рукописи НИМ24“, „Статия от НИМ24 – анонимна статия и в Тълковната палея“ (2020 г.). Проф. Спасова достига до извода, че сборникът най-вероятно е съставен от двама Методиеви ученици, единият от които със сигурност е Константин Преславски, в края на IX – нач. на X век по поръчка на български владетел за нуждите на новопокръстените българи. Данните от изследването на *Слово за отсичане на главата на Йоан Кръстител* сочат, че на първо място сред възможните му преводачи е Йоан Екзарх, а на следващо са Константин Преславски и Климент Охридски. Наблюденията върху *Второ слово на Рождество Христово в НИМ24* дават основание да се заключи, че то е преводна компилация, дело на преводача съставител Йоан Екзарх, и е възникнало по времето, когато е бил още презвитер. Анализът на *Слово за Рождеството на Йоан Предтеча* пък сочи, че авторът му не е св. Климент Охридски, както се счита, а преводът на текста е извършен в Плисковско-Преславския книжовен център.

Броят, разнообразието от проучвани текстове през годините, задълбочеността на подхода към тях наистина респектират. Днес проф. Мария Спасова е сред водещите слависти лингвотекстолози, а методите, които тя въвежда в науката, намират приложение и в изследванията на редица учени и у нас, и в чужбина..

75-годишнината на проф. Мария Спасова е повод да я поздравим и да ѝ пожелаем житейско и творческо дълголетие и още много научни успехи!

На мъногага н на благага лѣта, оучителю!

Камен Димитров*

* **Камен Димитров** – доц. д-р, катедра „Обща лингвистика и старобългаристика“, Филологически факултет, Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“, k.dimitrov@ts.uni-vt.bg.